

Norbert Gstrein: Anglická léta

Severní Atlantik, 2. červenec 1940. Bývalý luxusní parník plovoucí pod britskou vlajkou Arandora Star je na své plavbě na New Foundland zasažen torpédem a potopí se. Na palubě bylo přes tisíc internovaných, tak zvaných nepřátelských cizinců, mezi nimi i jeden zajatec, jehož identita je nejasná. O zániku této lodi se po více než padesáti letech dozvídá mladá žena, když sleduje stopu Gabriela Hirschfeldera, rakouského spisovatele, jenž zemřel v Southend-on-Sea a před svou smrtí učinil doznání, že za války zabil člověka. Jak to souvisí se záhadným zajatcem?

Při svém pátrání, které ji přivádí do Londýna a Vídně, si začíná mladá žena uvědomovat životní podmínky v Anglii během nejhroživějších válečných měsíců, kdy se denně očekávalo vylovení. Nakonec se dostává na ostrov Man, kde byli tenkrát v internačních táborech společně drženi židovští uprchlíci a přívrženci nacismu. Tam se najde řešení záhady, klíč k údajně zmizelé autobiografii Gabriela Hirschfeldera s názvem Anglická léta.

V několikanásobném odrazu vypráví Norbert Gstrein příběh z anglického exilu, příběh o přináležitosti a nepřináležitosti, který je i vyprávěním o tom, co nakonec dělá život životem a zda kromě obrazů, které si o něm vytváříme, vůbec ještě něco jako opravdový život existuje.

Norbert Gstrein, narozený 1961 v Aaisu (Tyrolsko), žije nyní v Curychu. V nakladatelství Suhrkamp od něj vyšly povídky Jeden a V jiné dny, román Registr, novela O2, a reportáž Komerční rada. Za Anglická léta obdržel v roce 1999 cenu Alfreda Doblina.

Obraz, který jsem si o Hirschfelderovi udělala, se postupně rozostřoval, čím více mi o něm Kateřina vyprávěla, rozmazaný jako fotografie, kterou vyňala jakoby náhodou ze svých desek, snímek, který ho ukazuje v keprové uniformě před nejasným pozadím a já si vzpomínám, jak jsem si ho prohlížela a neviděla žádnou podobu s mou fotografií, tou, kterou teď mám nad psacím stolem. Nápadná byla jeho strnulost, jak stál jako svíčka, jako by vpravo i vlevo od něj byla vyretušovaná nastoupená rota, a já se stále ještě ptám, jak na ni mohl udělat dojem, ten nepřístupně působící nuzák, bývalý vězeň, zpola vyhladovělý zjev se zrádným přízvukem, a celou tu dobu, pokud jí člověk může věřit, ani dotek, ani polibek, vůbec nic, kromě té utmácené první noci, kdy ji ve tmě vzal za ruku a jindy, kdy je poblíž Aldwyche překvapil poplach a on ji ve stanici metra k sobě přivinul, pod dusnou, komáry zamořenou klenbou, kde před davem strachy se k sobě tisknoucím zvěstoval nějaký kazatel příchod Páně. Jinak tu prostě byl, byl jejím průvodcem, ať ho o to žádala nebo ne, a tak ho vidím stát několik kroků za ní, když si ho pokouším představit, jako stín, snad její strážný anděl, vždy připraven, vždy na místě, v době, kdy se nálety už nebraly úplně vážně, před novým vzplanutím v zimě poté, kdy se jednou nebo dvakrát týdně objevilo nad domy několik letadel a jakoby z pouhé dlouhé chvíle či jako by to bylo už léta tak dohodnuto, shazovala bomby a palubními děly ztropila pár ulic, byl tu, když zázračné zbraně, o kterých se už dlouho přehnaně spekulovalo, udeřily jako biblické rány a kdy mohl člověk najednou ještě v poslední vteřině přijít o život, a byl tu také, když válka skončila, a zeptal se jí, jestli si ho chce vzít, zeptal se jí za prvního zvonění zvonů po více než šesti letech, celé město bylo na nohou a světlomety křížovaly neproniknutelnou noční oblohou, z níž zmizely stopy střel, zeptal se jí tiše v tom hluku, a ona neřekla ne, řekla ano, řekla ano, Gabrieli, ano, a bylo to.

„Jsem si jistá, že se mě tenkrát mohl zeptat kdokoliv a byla bych mu na místě propadla“, vysvětlovala a zřejmě o tom ani nepochybovala. „Alespoň jsem měla pocit, jako by už nebylo vůbec možné nebyt šťastný.“ Mičky jsem se na ni zadívala. „Chápete, co myslím?“ Jen jsem přikývla. „Ale vy nevíte, jaké to je, když nad vámi vysadí motor rakety, a vy čekáte na zásah,“ řekla a začala šeptat. „Přisahám vám, že umřete v tom náhlém tichu, které slyšíte i v tom největším hluku.“

Byla bych jí ráda uklidnila, všimla jsem si, jak se jí třesou koutky úst, ale napadaly mě jen obvyklé hlouposti. „Muselo to být strašné.“ „To není to správné slovo“, odvětila a ani se na mě nepodívala. „Umřete, věřte mi, umřete, i když vás to nakonec přece jen netrefí.“

Pak sepjala ruce a dívala se na ně, jako by právě poprvé zjistila, jak se k sobě hodí, napjala je, až se dotýkaly jen špičkami prstů a pozvedla je před obličej a já nevím, proč jsem musela myslet na kněze, který podává věřícím hostii, nebylo tam nic, co by pevně držela, ale dívala se upřeně do jednoho bodu, jako by tam něco viděla, a mluvila jakoby sama k sobě.

„Najednou je po všem, a vy žijete.“

Tím vyjádřila své ulehčení, ale také, jak to na ni tenkrát muselo paradoxně působit, a kdykoli si vzpomenu, jak řekla, že se v Hirschfelderovi zklamala, že myslela, že to už může jít jen kupředu, cesta zpět byla pro něj uzavřená, že on spálil všechny mosty a musí mít budoucnost, když už nemá žádnou minulost, tak vím, že to s tím souvisí. Vytušila jsem, už jen jak mluvila o svých plánech, co očekávala i od něho, či to, jak jí na tom záleželo, aby mi sdělila, že pomýšlela na to začít studovat, uvažovala dokonce, že s ním odejde do Rakouska, jak chtěla nějak začít, záleželo by jen na něm, aby řekl slovo, ale on toto téma obcházel s takovou tvrdošíjností, že bylo pro ni o to naléhavější a byla by chtěla symbolicky alespoň odjet na pár dní na Jadran, ať už to bylo v tom prvním poválečném létě možné nebo ne. Je mi jasné, že by musel být kouzelník, aby ji neklamal, aby jí mohl dokázat, že po konci následuje nový začátek, že to nejde dál jako dosud, že by člověk zase jen ráno věděl, že se patrně dožije večera, šlo by to jenom, kdyby popřel realitu, a já si vzpomínám, jaký jsem měla najednou strach, že by se mohla přede mnou sama sebe zeptat, kdy se jí vloudila ta jedna chyba, která zvrátí celou existenci, že by mohla mluvit o možnostech, které by byla měla, kdyby se s ním nesetkala, lekla jsem se jako vždy, když starší rozebírají své mládí, když hledají tu jednu chybu, jako kdyby existovala ta jedna chyba, a oni by si ušetřili stárnutí a umírání, jen kdyby byli udělali všechno správně.

Realita se však nazývala Southend-on-Sea, protože tam byl nižší nájem a její otec znal nějakého vysokého úředníka v městské správě, který mu opatřil místo v knihovně, muži, za kterého se právě vdala, a byl to také její otec, kdo mu později půjčil peníze na dům, její otec, který prodával a kupoval všechno, co šlo, nejlepší obchody dělal s Američany, od té doby, co se objevili, podle vžitých představ, ve svých příliš těsných uniformách jako přecpané děti, obsadili příslušné špeluňky v okolí Leicester Square, se žvýkačkou a příliš mnoha zuby v ústech. „Bylo to mizerné hnízdo“, řekla. „Při představě, že bych tam musela žít, mě to pořád ještě dusí.“

„Ale leží alespoň u more.“

„Bez toho páchnoucího kanálu v ústí Temže se klidně obejdu.“

Smích, o který pokusila, žalostně zanikl, a já už se ani nesnažila, abych ji utěšovala, když se na mne pohrdavě podívala a dala mi na srozuměnou, jak je jí zatěžko se tím zabývat.

„Na tohle jsem léta nečekala.“

Avšak uplynulo ještě dost času, než poznala, že to pro Hirschfeldera není žádné nouzové řešení, nýbrž přesně to, co hledal, až zjistila, jak se začíná zařizovat, jak jí stále vypočítává přednosti, když se v prvních týdnech večer procházeli podél přístaviště jako dvojice, která už je léta spolu, a dívali se na temnou vodu, jejíž proud jim za odlivu neznatelně unášel půdu pod nohama. Teprve postupně přicházela na to, že on se chová, jako by se nic nezměnilo a dál byla válka, měl stále ještě uniformu ženijní jednotky a také ji nosil, ačkoliv už byl dávno propuštěn, hnala ho směšná lakota, že na všem šetřil, jako by si musel odříct sebemenší přání, byly to podivnosti ustrašeného starce, nebylo mu ani třicet, měla z něho dojem, že stojí zády ke zdi. Zdálo se, že nevidí omšelost, která ho obklopovala, anebo jestli ji viděl, ani mu nevadila, celé město bylo vybombardované, ale on to neviděl, slepý k ubohosti, se kterou se v zábavním parku rozbíhala pouť, stisk knoflíku a začala břinkat dechovka, falešně jako vždy, přehlušila vrzání tyčí, řinčení a skřípání řetízků kolotoče, světla blikala stále stejně do nevinné noci a on najednou přihlížel jako dítě, které jen čeká, že konečně bude moci naskočit a nechat se unášet větrným vírem, až mu bude přecházet zrak i sluch.

Přeložili Dagmar a Petr Lieblovi